

اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری
و صنایع دستی استان لرستان

موزه‌نگاه میراث فرهنگی، گردشگری

معماری و شهرسازی بروجرد

رساله فطی بیان ابنیه

علی سجادی
دکترای باستان‌شناسی
عضو هیأت علمی پژوهشگاه
میراث فرهنگی و گردشگری

ویراستار: احد رستگار فرد

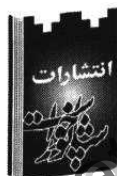

انتشارات شاپورخواست

خرم‌آباد

۱۴۰۱

سرشناسه	: سجادی، علی، ۱۳۴۵-
عنوان قراردادی	: بیان ابنیه برگزیده
عنوان و نام پدیدآور	: معماری و شهرسازی بروجرد (رساله خطی بیان ابنیه) / [برای پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
مشخصات نشر	: خرم‌آباد: انتشارات شاپورخواست، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۱ ص. مصور رنگی
شابک	: ISBN: 978 - 600 - 260 - 505 - 4
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: رساله خطی بیان ابنیه
موضوع	: معماری - ایران - - بروجرد
موضوع	: نسخه های خطی فارسی - - ایران
موضوع	: ایران - - تاریخ - - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق.
سناسه افزوده	: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
رده‌بندی کنگره	: NA ۱۴۸۷
رده‌بندی دیویی	: ۷۲۰ / ۹۵۵
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۸۶۹۱۹۴۸

معماری و شهرسازی بروجرد (رساله خطی بیان ابنیه)

پژوهش و نگارش
دکتر علی سجادی

ویراستار: احد رستگارفرد

ناشر: انتشارات شاپورخواست - محل نشر: خرم‌آباد، همراه: ۰۹۱۶۳۹۸۴۰۱۱

آمور رایانه‌ای: سیدامیر ستوده - طرح جلد: گلناز رحیمی چگنی

شمارگان: ۳۰۰ نسخه - نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱

چاپ: روز

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۲۶۰ - ۵۰۵ - ۴

Email: info@shapour-khast.ir - www.Shapour-khast.i

بها: ۱۰۰۰۰۰ تومان

فهرست

صفحه	عنوان
۹	سیاستگذاری
۱۱	اشاره
۱۳	مقدمه مؤلف

فصل نخست

کلیات

۱۵	معماری و شهرسازی بروجرد در منابع تاریخی
۲۱	بروجرد در دوره قاجار
۲۳	سکته‌های ضرب بروجرد
۲۷	درباره نسخه خطی بیان ابنیه
۲۷	معرفی نسخه معرفی کتاب

فصل دوم

آثار معماری بروجرد در نسخه خطی بیان ابنیه

۳۱	تفصیل ارگ حکومتی، عمارات، باغات، خانه‌ها و غیره ...
۳۲	میدان وسیع البیان
۳۲	دیوان خانه حکومتی
۳۴	تالار میدان
۳۴	عمارت دفترخانه
۳۴	صندوق خانه نقدی
۳۴	باغ جنت
۳۵	برج اسد
۳۵	تالار بهشت آیین
۳۵	عمارت خلدیرین
۳۶	شمس العماره
۳۷	قصور حور
۳۸	عمارت دلگشا
۳۸	عمارت فرح‌بخش
۴۰	خلوت قدیم
۴۰	آبدارخانه
۴۱	زین خانه خواصه
۴۱	خلوت سمت شاه‌نشین تالار دیوان‌خانه
۴۱	خلوت سمت شمال
۴۱	عمارت خواجه‌سرایان
۴۱	ناظرخانه، شربت‌خانه و آشپزخانه
۴۲	حمام قدیم
۴۲	حمام جدید

۴۲	 عمارت چهار حوض
۴۲	 انبار غله
۴۲	 جبه خانه
۴۳	 قورخانه
۴۳	 نجارخانه
۴۳	 باغ گلستان
۴۴	 یخچال
۴۴	 اسطبل قدیم
۴۴	 اسطبل جدید
۴۴	 شترخانه
۴۵	 قاطرخانه
۴۵	 سرای همایون
۴۵	 مسجد سلطانی و مدرسه علمیه
۴۶	 موقوفات مسجد و مدرسه سلطانی
۴۶	 باغات و عمارات خارج شهر دارالسرور
۴۶	 باغ شاه
۴۷	 قصر خاقان
۴۷	 عمارات نشاط
۴۸	 بیدستان غربی تیه
۴۸	 قلعه بحرین
۴۸	 قلعه فتح آباد
۴۹	 بازخوانی نسخه خطی بیان ابنیه

فصل سوم

نگاهی به تاریخ معماری و شهرسازی بروجرد

۱۲۵	نگاهی به تاریخ معماری و شهرسازی بروجرد بر اساس ...
۱۳۳	عناصر اصلی ساختار شهر تاریخی بروجرد
۱۳۳	حصار و خندق شهر
۱۳۴	دروازه‌های شهر
۱۳۶	ساختار داخلی شهر
۱۳۷	ارگ حکومتی
۱۳۹	میدان توپخانه
۱۳۹	دیوان‌خانه حکومتی / باغ دیوانی
۱۳۹	کاخ شاهزاده حسام‌السلطنه / سرای همایون
۱۴۲	نظام شهر
۱۴۶	بافت و بناهای تاریخی بروجرد
۱۴۷	کتابنامه

اشاره

تاریخ پر فراز و نشیب این سرزمین سرشار از تلاش‌های مردمانی است که در گوشه و کنار آن خشت بر خشت تجربه نهاده و پایه‌های فرهنگی و تمدنی آن را استوار نموده‌اند شهرهای سنتی که با نظام متکی بر تجربیات و استقرار تدریجی جامعه در طول زمان پدید آمده بودند تابعی از نوع اقلیم، نحوه معیشت، میزان تولیدات جامعه و فرهنگ بود و به فراخور هر یک از این عوامل از دیگر شهرها متمایز می‌شدند.

شهر بروجرد در دوره فاجار به یکی از مراکز حکومتی تبدیل و با نظام خاص سنتی خود گسترش قابل توجهی پیدا نمود. دارالحکومت ساخته شد با ترمیم حصار و برج و باروی شهر، امنیت آن برقرار گردید.

بازار، سراها و بناهای تاریخی و اماکن مذهبی و آموزشی، فضاهای عمومی و بناهای عام‌المفعه در موقعیت مناسب خویش شکل گرفت.

هر محله دارای مسجد، حمام آب انبار و سازوکار خاص خود گردید. در اطراف شهر باغات با کوشک‌های زیبایی ساخته شد، به گونه‌ای که شهر به لقب دارالسرور و دارشوکت معروف گردید. اما با ورود معماری و شهرسازی مدرن، سیمای این شهر زیبا و رویایی به زودی در سایه شهرسازی جدید رنگ باخت. تا جایی که از آن همه شکوه و جلال، امروزه آثار اندکی باقی مانده است از دارالحکومه اثری برجای نمانده است، حصار و قلعه و باغ جنت آن ناپدید شده‌اند، باغ‌شاه با بناهای فاخرش به تلی از خاک تبدیل شده است.

با این حال خوشبختانه به مدد بازخوانی یک نسخه خطی و بر اساس متون و منابع تاریخی امکان بازخوانی، بازنمایی و ترسیم سیمایی روشن‌تر از هویت گذشته و چگونگی نظام شهرسازی و معماری و بناهای فاخر و نیز اوضاع سیاسی، اجتماعی مکتوم مانده آن در دوره قاجار تا حدودی امکان‌پذیر شده است.

کتاب حاضر محصول تلاش‌هایی است که بر پایه یکی از نسخه‌های خطی قدیمی و مطالعات میدانی در راستای بازشناخت هویت تاریخی شهر بروجرد به عمل آمده و گوشه‌هایی از وضعیت معماری و شهرسازی شهر تاریخی بروجرد را روشن ساخته است.

سیدامین قاسمی

مدیرکل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان لرستان